Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (piąta izba)

z dnia 14 maja 2020 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Pracownicy migrujący – Zabezpieczenie społeczne – Rozporządzenie (EWG) nr 1408/71 – Właściwe ustawodawstwo – Artykuł 14 pkt 1 lit. a) i art. 14 pkt 2 lit. b) – Rozporządzenie (WE) nr 883/2004 – Artykuł 12 ust. 1 – Artykuł 13 ust. 1 lit. a) – Pracownicy delegowani – Pracownicy wykonujący pracę w dwóch lub w kilku państwach członkowskich – Rozporządzenie (EWG) nr 574/72 – Artykuł 11 ust. 1 lit. a) – Artykuł 12a pkt 2 lit. a) i art. 12a pkt 4 lit. a) – Rozporządzenie (WE) nr 987/2009 – Artykuł 19 ust. 2 – Zaświadczenia E 101 i A 1 – Skutek wiążący – Zakres – Zabezpieczenie społeczne – Prawo pracy

W sprawie C-17/19

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Cour de cassation (sąd kasacyjny, Francja), postanowieniem z dnia 8 stycznia 2019 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 10 stycznia 2019 r., w postępowaniu karnym przeciwko:

Bouygues travaux publics,

Elco construct Bucarest,

Welbond armatures,

TRYBUNAŁ (piąta izba),

w składzie: E. Regan (sprawozdawca), prezes izby, I. Jarukaitis, E. Juhász, M. Ilešič i C. Lycourgos, sędziowie,

rzecznik generalny: P. Pikamäe,

sekretarz: V. Giacobbo, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 23 stycznia 2020 r.,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu Bouygues travaux publics – P. Spinosi i V. Steinberg, avocats,

– w imieniu Elco construct Bucarest – M. Bodin i U. Candas, avocats,

– w imieniu Welbond armatures – J.J. Gatineau, avocats,

* Język postępowania: francuski.

– w imieniu rządu francuskiego – początkowo E. de Moustier, A. Daly, R. Coesme, A. Ferrand i D. Colas, następnie E. de Moustier, A. Daly, R. Coesme i A. Ferrand, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu rządu czeskiego – M. Smolek, J. Pavliš, J. Vláčil i L. Dvořáková, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna, w charakterze pełnomocnika,

– w imieniu Komisji Europejskiej – M. Van Hoof, B.R. Killmann i D. Martin, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 11 rozporządzenia Rady (EWG) nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r. w sprawie wykonywania rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych i ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz.U. 1972, L 74, s. 1), w brzmieniu zmienionym i uaktualnionym rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r. (Dz.U. 1997, L 28, s. 1), zmienionego rozporządzeniem (WE) nr 647/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 kwietnia 2005 r. (Dz.U. 2005, L 117, s. 1) (zwanego dalej „rozporządzeniem nr 574/72”), oraz art. 19 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącego wykonania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. 2009, L 284, s. 1; sprostowania: Dz.U. 2016, L 288, s. 58; Dz.U. 2018, L 54, s. 18).

2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach postępowania karnego prowadzonego przeciwko spółkom: Bouygues travaux publics (zwanej dalej „Bouygues”), Elco construct Bucarest (zwanej dalej „Elco”) i Welbond armatures (zwanej dalej „Welbond”), w związku z zarzutami niezgłoszenia zatrudnienia i niedozwolonego użyczania siły roboczej.

Ramy prawne

Prawo Unii

Rozporządzenie nr 1408/71

3 Rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych i ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, w brzmieniu zmienionym i uaktualnionym rozporządzeniem nr 118/97, zmienione rozporządzeniem Rady (WE) nr 1606/98 z dnia 29 czerwca 1998 r. (Dz.U. 1998, L 209, s. 1) (zwane dalej „rozporządzeniem nr 1408/71”), zawierało tytuł I, zatytułowany „Przepisy ogólne”, obejmujący art. 1, zatytułowany „Definicje”, który stanowił:

„Do celów niniejszego rozporządzenia:

[…]

j) określenie »ustawodawstwo« oznacza w odniesieniu do każdego państwa członkowskiego ustawy, rozporządzenia i inne przepisy oraz wszelkie obowiązujące lub przyszłe środki wykonawcze, odnoszące się do działów i systemów zabezpieczenia społecznego określonych w art. 4 ust. 1 i 2 lub do specjalnych świadczeń o charakterze nieskładkowym, określonych w art. 4 ust. 2a.

[…]".

4 W skład tego tytułu wchodził również art. 4 rozporządzenia nr 1408/71, zatytułowany „Zakres przedmiotowy", który przewidywał:

„1. Niniejsze rozporządzenie stosuje się do wszystkich ustawodawstw odnoszących się do działów zabezpieczenia społecznego, które dotyczą:

a) świadczeń w razie choroby i macierzyństwa;

b) świadczeń z tytułu inwalidztwa, łącznie ze świadczeniami służącymi zachowaniu albo zwiększeniu zdolności do zarobkowania;

c) emerytur;

d) świadczeń dla osób pozostałych przy życiu;

e) świadczeń z tytułu wypadku przy pracy i choroby zawodowej;

f) świadczeń z tytułu śmierci;

g) zasiłków dla bezrobotnych;

h) świadczeń rodzinnych.

2. Niniejsze rozporządzenie stosuje się do powszechnych i szczególnych systemów zabezpieczenia społecznego, składkowych i nieskładkowych, jak również do systemów dotyczących obowiązków pracodawcy lub armatora w zakresie świadczeń określonych w ust. 1.

[…]".

5 Tytuł II omawianego rozporządzenia, zatytułowany „Określenie właściwego ustawodawstwa", obejmował art. 13 i 14.

6 Artykuł 13 tego rozporządzenia, zatytułowany „Zasady ogólne", stanowił:

„1. Z zastrzeżeniem art. 14c i 14f osoby, do których stosuje się niniejsze rozporządzenie, podlegają ustawodawstwu tylko jednego państwa członkowskiego. Ustawodawstwo określa się zgodnie z przepisami niniejszego tytułu.

2. Z zastrzeżeniem przepisów art. 14–17:

a) pracownik najemny zatrudniony na terytorium jednego państwa członkowskiego podlega ustawodawstwu tego państwa, nawet jeżeli zamieszkuje na terytorium innego państwa członkowskiego lub jeżeli przedsiębiorstwo lub pracodawca, który go zatrudnia, ma swoją zarejestrowaną siedzibę lub miejsce prowadzenia działalności na terytorium innego państwa członkowskiego;

[…]".

7 Artykuł 14 rzeczonego rozporządzenia, zatytułowany „Zasady szczególne stosowane do osób innych niż marynarze, wykonujących pracę za wynagrodzeniem”, głosił:

„Artykuł 13 ust. 2 lit. a) stosuje się z uwzględnieniem następujących wyjątków i sytuacji szczególnych:

1) a) Pracownik najemny zatrudniony na terytorium państwa członkowskiego przez przedsiębiorstwo, w którym jest zwykle zatrudniony i przez które został skierowany [oddelegowany] do wykonywania pracy na terytorium innego państwa członkowskiego, podlega nadal ustawodawstwu pierwszego państwa członkowskiego, pod warunkiem że przewidywany okres wykonywania tej pracy nie przekracza dwunastu miesięcy i że nie został on skierowany [oddelegowany] w miejsce innej osoby, której okres skierowania [oddelegowania] upłynął;

[…]

2) Osoba zwykle zatrudniona [świadcząca pracę] na terytorium dwóch lub więcej [większej liczby] państw członkowskich podlega ustawodawstwu określonemu w następujący sposób:

[…]

b) Osoba inna niż określona w lit. a) podlega:

(i) ustawodawstwu państwa członkowskiego, na którego terytorium zamieszkuje, jeżeli wykonuje część swojej działalności na tym terytorium lub jeżeli jest związana z kilkoma przedsiębiorstwami lub z kilkoma pracodawcami mającymi zarejestrowaną siedzibę lub miejsca prowadzenia działalności na terytorium różnych państw członkowskich;

(ii) ustawodawstwu państwa członkowskiego, na terytorium którego przedsiębiorstwo lub pracodawca, który ją zatrudnia, ma zarejestrowaną siedzibę lub miejsce prowadzenia działalności, jeżeli nie zamieszkuje na terytorium jednego z państw członkowskich, gdzie wykonuje swoją działalność;

[…]”.

Rozporządzenie nr 883/2004

8 Z dniem dnia 1 maja 2010 r. rozporządzenie nr 1408/71 zostało uchylone i zastąpione rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. 2004, L 166, s. 1; sprostowanie Dz.U. 2013, L 188, s. 10), zmienionym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 465/2012 z dnia 22 maja 2012 r. (Dz.U. 2012, L 149, s. 4) (zwanym dalej „rozporządzeniem nr 883/2004”).

9 Artykuł 1 lit. j) oraz art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71 zostały zastąpione, odpowiednio, przez art. 1 lit. l) i art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004, których brzmienie pozostało w istocie niezmienione.

10 Artykuł 13 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1408/71 został w istocie zastąpiony przez art. 11 ust. 3 lit. a) rozporządzenia nr 883/2004, który stanowi, że „[z]godnie z przepisami art. 12[–]16, osoba wykonująca w państwie członkowskim pracę najemną lub pracę na własny rachunek podlega ustawodawstwu tego państwa członkowskiego”.

11 Artykuł 14 pkt 1 lit. a) rozporządzenia nr 1408/71 został w istocie zastąpiony przez art. 12 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004, który przewiduje, że „[o]soba, która wykonuje działalność jako pracownik najemny w państwie członkowskim w imieniu pracodawcy, który normalnie prowadzi tam swą działalność, a która jest delegowana przez tego pracodawcę do innego państwa członkowskiego do

wykonywania pracy w imieniu tego pracodawcy, nadal podlega ustawodawstwu pierwszego państwa członkowskiego, pod warunkiem że przewidywany czas takiej pracy nie przekracza 24 miesięcy i że osoba ta nie jest wysłana, by zastąpić inną delegowaną osobę".

12 Artykuł 14 pkt 2 lit. b) rozporządzenia nr 1408/71 został w istocie zastąpiony przez art. 13 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004, w myśl którego:

„Osoba, która normalnie wykonuje pracę najemną w dwóch lub w kilku państwach członkowskich, podlega:

a) ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym ma miejsce zamieszkania, jeżeli wykonuje znaczną część pracy w tym państwie członkowskim; lub

b) jeżeli nie wykonuje znacznej części pracy w państwie członkowskim, w którym ma miejsce zamieszkania:

[…]".

Rozporządzenie nr 574/72

13 W tytule III rozporządzenia nr 574/72, zatytułowanym „Wykonywanie przepisów rozporządzenia dotyczących określenia właściwego ustawodawstwa", ustanowiono między innymi przepisy wykonawcze do art. 13 i 14 rozporządzenia nr 1408/71.

14 W szczególności w art. 11 ust. 1 lit. a) oraz w art. 12a pkt 2 lit. a) i art. 12a pkt 4 lit. a) rozporządzenia nr 574/72 przewidziano, że w przypadkach wskazanych między innymi w art. 14 pkt 1 lit. a) oraz w art. 14 pkt 2 lit. b) rozporządzenia nr 1408/71 instytucja wyznaczona przez właściwe władze państwa członkowskiego, którego ustawodawstwo pozostaje stosowane, wydaje zaświadczenie (zwane dalej „zaświadczeniem E 101") potwierdzające, że pracownik najemny w dalszym ciągu podlega temu ustawodawstwu.

Rozporządzenie nr 987/2009

15 Z dniem 1 maja 2010 r. rozporządzenie nr 574/71 zostało uchylone i zastąpione rozporządzeniem 987/2009.

16 Zgodnie z art. 5 ust. 1 rozporządzenia nr 987/2009:

„Dokumenty wydane przez instytucję państwa członkowskiego do celów stosowania rozporządzenia podstawowego i rozporządzenia wykonawczego, stanowiące poświadczenie sytuacji danej osoby, oraz dowody potwierdzające, na podstawie których zostały wydane te dokumenty, są akceptowane przez instytucje pozostałych państw członkowskich tak długo, jak długo nie zostaną wycofane lub uznane za nieważne przez państwo członkowskie, w którym zostały wydane".

17 Artykuł 19 ust. 2 rozporządzenia nr 987/2009, który częściowo zastąpił art. 11 ust. 1 lit. a) oraz art. 12a pkt 2 lit. a) i art. 12a pkt 4 lit. a) rozporządzenia nr 574/72, stanowi, że „[n]a wniosek zainteresowanego lub pracodawcy instytucja właściwa państwa członkowskiego, którego ustawodawstwo ma zastosowanie zgodnie z przepisami tytułu II rozporządzenia podstawowego, poświadcza, że to ustawodawstwo ma zastosowanie, oraz w stosownych przypadkach wskazuje, jak długo i na jakich warunkach ma ono zastosowanie. Poświadczenia tego dokonuje się poprzez wydanie zaświadczenia (zwanego dalej »zaświadczeniem A 1«)".

Prawo francuskie

18 Artykuł L. 1221-10 code du travail (kodeksu pracy) w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym przewidywał:

„Zatrudnienie pracownika musi być poprzedzone złożeniem przez pracodawcę imiennej deklaracji do wyznaczonej w tym celu instytucji zabezpieczenia społecznego.

Pracodawca sporządza deklarację w odniesieniu do każdego miejsca pracy, w którym są zatrudnieni pracownicy".

19 Artykuł L. 8211-1 tego kodeksu stanowił:

„Za nielegalne zatrudnienie, zgodnie z warunkami określonymi w niniejszym artykule, uważa się następujące przypadki:

1) Niezgłoszone zatrudnienie;

[…]

3) Niedozwolone użyczanie siły roboczej;

[…]".

20 Artykuł L. 8221-1 omawianego kodeksu głosił:

„Zakazuje się:

1 Niezgłoszonego zatrudniania, w całości lub w części, zgodnie z definicją i warunkami określonymi w art. L. 8221-3 i L. 8221-5;

2 Ogłoszeń, niezależnie od ich formy, świadomie zachęcających do niezgłaszania zatrudnienia;

3 Świadomego, bezpośredniego lub przez pośrednika, korzystania z usług osoby, która zatrudnia niezgłoszonych pracowników".

21 Artykuł L. 8221-3 tego kodeksu stanowił:

„Za niezgłoszone zatrudnienie wskutek zatajenia prowadzenia działalności uznaje się wykonywanie w celu zarobkowym działalności wytwórczej, przetwórczej, naprawczej, a także świadczenie usług lub dokonywanie czynności handlowych przez jakąkolwiek osobę, która umyślnie narusza swoje obowiązki poprzez:

[…]

2 niezłożenie do instytucji zabezpieczenia społecznego lub administracji podatkowej stosownych deklaracji przewidzianych na mocy ustawy. […];

[…]".

22 Zgodnie z art. L. 8221-5 kodeksu pracy:

„Za niezgłoszone zatrudnienie wskutek zatajenia zatrudnienia pracowników uznaje się sytuację, w której pracodawca:

1 Umyślnie nie dokonuje czynności urzędowej określonej w art. L. 1221-10, polegającej na złożeniu deklaracji poprzedzającej zatrudnienie; albo

[…]

3 Nie składa do organów pobierających składki na ubezpieczenie społeczne deklaracji dotyczących wynagrodzeń lub należnych od nich składek na ubezpieczenie społeczne".

23 W okresie od 18 czerwca 2011 r. do 10 sierpnia 2016 r. ten ostatni przepis brzmiał następująco:

„3 Umyślnie nie składa do organów pobierających składki na ubezpieczenie społeczne lub organów administracji podatkowej deklaracji dotyczących wynagrodzeń lub należnych od nich składek na ubezpieczenie społeczne przewidzianych na mocy ustawy".

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

24 Spółka Boygues travaux publics uzyskała zamówienie publiczne na budowę w Flamanville (Francja) reaktora nuklearnego nowej generacji – reaktora wodnego ciśnieniowego (PWR). W celu jego realizacji zawiązała wraz z dwoma innymi przedsiębiorcami spółkę cichą (société en participation), która zleciła wykonanie tego zamówienia zgrupowaniu interesów gospodarczych, obejmującemu między innymi spółkę Welbond, również mającą siedzibę we Francji. Wspomniane zgrupowanie interesów gospodarczych skorzystało następnie, po pierwsze, z usług podwykonawców, wśród których znajdowała się spółka Elco, mająca siedzibę w Rumunii, a po drugie, z usług spółki Atlanco Ltd, agencji pracy tymczasowej z siedzibą w Irlandii, mającej spółkę zależną na Cyprze oraz biuro w Polsce.

25 Wskutek donosu dotyczącego warunków zakwaterowania pracowników zagranicznych, działań strajkowych polskich pracowników tymczasowych dotyczących braku lub niewystarczającego poziomu ochrony socjalnej w razie wypadku, a także ujawnienia ponad stu niezgłoszonych wypadków przy pracy oraz dochodzenia prowadzonego przez Autorité de sûreté nucléaire [organ ds. bezpieczeństwa jądrowego], a później także przez policję, wobec spółek Bouygues, Welbond i Elco wszczęto postępowanie karne w związku z zarzutami popełnienia w okresie od czerwca 2008 r. do października 2012 r. czynów korzystania z niezgłoszonych pracowników oraz niedozwolonego użyczania siły roboczej w przypadku dwóch pierwszych spółek, a także korzystania z niezgłoszonych pracowników w przypadku trzeciej z nich.

26 Wyrokiem z dnia 20 marca 2017 r. cour d'appel de Caen (sąd apelacyjny w Caen, Francja) częściowo utrzymał w mocy wyrok z dnia 7 lipca 2015 r. wydany przez chambre correctionnelle du tribunal d'instance de Cherbourg (sąd pierwszej instancji, izba karna w Cherbourgu, Francja), uznając Elco winną popełnienia przestępstwa niezgłoszonego zatrudnienia wskutek niezłożenia imiennych deklaracji poprzedzających zatrudnienie pracowników oraz deklaracji dotyczących wynagrodzeń lub należnych od nich składek na ubezpieczenie społeczne do odpowiednich organów pobierających składki na ubezpieczenie społeczne. Wskazany sąd uznał bowiem, że działalność Elco we Francji miała charakter zwykły, stały i ciągły, co wykluczało możliwość skorzystania przez nie z przepisów dotyczących pracy delegowanej. Sąd ustalił w tym względzie, że przeważająca większość przedmiotowych pracowników została zatrudniona przez Elco kilka dni wcześniej, wyłącznie w celu wysłania ich do Francji, przy czym większość z nich nie była wcześniej zatrudniona w tej spółce bądź była w niej zatrudniona

dopiero od niedawna, że działalność Elco w Rumunii stała się akcesoryjna względem działalności prowadzonej we Francji, że Elco nie zapewniało obsługi administracyjnej zainteresowanej pracowników w Rumunii oraz że niektóre okresy delegowania trwały ponad 24 miesiące.

27 W przypadku spółek Bouygues i Welbond cour d'appel de Caen (sąd apelacyjny w Caen) uznał je winnymi przestępstw niezgłoszonego zatrudnienia, w odniesieniu do pracowników skierowanych do pracy w nich przez spółkę Atlanco, oraz niedozwolonego użyczania siły roboczej. W tym względzie wskazany sąd stwierdził najpierw, że Bouygues i Welbond zatrudniały za pośrednictwem cypryjskiej spółki zależnej Atlanco oraz biura tej spółki zależnej w Polsce polskich pracowników tymczasowych, którym Atlanco przedstawiało do podpisania umowy w języku greckim, w celu skierowania ich do pracy w spółkach francuskich, działając przez dwóch pracowników tej spółki zależnej rezydujących w Dublinie (Irlandia), a pracujących we Francji. Sąd ustalił też, że owa spółka zależna nie była wpisana do francuskiego rejestru handlowego i spółek ani nie prowadziła jakiejkolwiek działalności na Cyprze ani w Polsce. Sąd ten stwierdził ponadto, że chociaż spółki Bouygues i Welbond zwróciły się do spółki Atlanco o dokumenty dotyczące polskich pracowników tymczasowych zatrudnionych na budowie we Flamanville, w szczególności o zaświadczenia E 101 i A 1, to mimo nieuzyskania pełnej dokumentacji w tym zakresie kontynuowały zatrudnianie tych pracowników z Polski.

28 Spółki Bouygues, Elco i Welbond zaskarżyły wyrok cour d'appel de Caen (sądu apelacyjnego w Caen) do Cour de cassation (sądu kasacyjnego, Francja), twierdząc, że cour d'appel de Caen (sąd apelacyjny w Caen) nieprawidłowo ocenił skutki wynikające z zaświadczeń E 101 i A1 wydanych zainteresowanym pracownikom.

29 Zdaniem sądu odsyłającego z wyroków z dnia 27 kwietnia 2017 r., A-Rosa Flussschiff (C-620/15, EU:C:2017:309), oraz z dnia 6 lutego 2018, Altun i in. (C-359/16, EU:C:2018:63), wynika, że w sytuacji, gdy sąd krajowy rozpoznaje sprawę karną, której przedmiotem jest zarzut nielegalnego zatrudnienia wskutek niezłożenia deklaracji do instytucji zabezpieczenia społecznego i w której oskarżony przedłoży w odniesieniu do przedmiotowych pracowników zaświadczenia E 101 (obecnie zaświadczenia A 1) wydane na podstawie art. 14 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1408/71, sąd może po rozpatrzeniu argumentów stron nie uwzględnić tych zaświadczeń tylko wtedy, gdy w świetle oceny konkretnych dowodów uzyskanych w toku dochodzenia, pozwalających stwierdzić, że wspomniane zaświadczenia zostały uzyskane lub powołano się na nie w sposób noszący znamiona oszustwa, zaś instytucja wydająca, do której zwrócono się w tej sprawie, nie uwzględniła tej okoliczności w rozsądnym terminie, ustali, że doszło do popełnienia oszustwa polegającego od strony przedmiotowej na naruszeniu warunków określonych w odpowiednim przepisie, a od strony podmiotowej na zamiarze obejścia lub pominięcia przez oskarżonego warunków wystawienia tych zaświadczeń w celu uzyskania związanej z tym korzyści.

30 Sąd ten podnosi jednak, że w niniejszej sprawie oskarżeni pracodawcy odpowiadają za niezgłoszenie zatrudnienia nie tylko w związku z niezłożeniem deklaracji dotyczących wynagrodzeń lub należnych od nich składek na ubezpieczenie społeczne do organów pobierających składki na ubezpieczenie społeczne, ale też w związku z niezłożeniem imiennych deklaracji poprzedzających zatrudnienie pracowników, czyli w szczególności przestępstwa z art. L. 8221-3 i L. 8221-5 kodeksu pracy, podczas gdy spółki Bouygues i Welbond są oskarżone o korzystanie z usług niezgłoszonych pracowników zatrudnionych przez jedną ze spółek, której zarzuca się uchybienie tym samym obowiązkom, czyli przestępstwa z art. L. 8221-1 kodeksu pracy.

31 W związku z powyższym w ocenie sądu odsyłającego należy rozważyć, czy skutki wynikające z zaświadczeń E 101 i A 1, które w niniejszym przypadku zostały wydane odpowiednio na podstawie art. 14 pkt 1 lit. a) oraz art. 14 pkt 2 lit. b) rozporządzenia nr 1408/17, a także na podstawie art. 13 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004, w odniesieniu do ustalenia prawa właściwego dla systemu zabezpieczenia społecznego i deklaracji składanych przez pracodawcę do instytucji zabezpieczenia społecznego, obejmują także określenie ustawodawstwa właściwego w zakresie prawa pracy

i obowiązków pracodawcy, wynikających z prawa pracy państwa, w którym pracownicy objęci tymi zaświadczeniami świadczą pracę, w szczególności zaś czy skutki takie rozciągają się na deklaracje, które pracodawca ma obowiązek złożyć przed zatrudnieniem pracowników.

32 W tych okolicznościach Cour de cassation (sąd kasacyjny) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy art. 11 rozporządzenia [nr 574/72] i art. 19 rozporządzenia [nr 987/2009] należy interpretować w ten sposób, że zaświadczenie E 101 wydane przez instytucję wyznaczoną przez organ właściwy państwa członkowskiego na podstawie art. 14 pkt 1 i art. 14 pkt 2 lit. b) rozporządzenia nr 1408/71 […] lub zaświadczenie A 1 wydane na podstawie art. 13 ust. 1 rozporządzenia [883/2004] mają skutek wiążący dla sądów państwa członkowskiego, w którym wykonywana jest praca, do celów ustalenia ustawodawstwa właściwego nie tylko w odniesieniu do systemu zabezpieczenia społecznego, lecz również do prawa pracy, gdy ustawodawstwo to określa obowiązki nałożone na pracodawcę i prawa przysługujące pracownikom, przez co po rozpatrzeniu argumentów stron sądy te mogą nie uwzględnić tych zaświadczeń wyłącznie wtedy, gdy w świetle oceny konkretnych dowodów uzyskanych w toku dochodzenia, pozwalających stwierdzić, że wspomniane zaświadczenia zostały uzyskane w sposób noszący znamiona oszustwa lub powołano się na nie w sposób noszący znamiona oszustwa, a instytucja wydająca, do której zwrócono się w tej sprawie, nie uwzględniła [tego] w rozsądnym terminie, ustalą istnienie nadużycia polegającego od strony przedmiotowej – na naruszeniu warunków określonych w jednym z dwóch przywołanych przepisów rozporządzenia [nr 574/72] i rozporządzenia [nr 987/2009], a od strony podmiotowej – na zamiarze podejrzanego obejścia lub pominięcia warunków wystawienia opisanego zaświadczenia w celu uzyskania związanej z tym korzyści?”.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

33 Poprzez swoje pytanie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 11 ust. 1 lit. a), art. 12a pkt 2 lit. a) i art. 12a pkt 4 lit. a) rozporządzenia nr 574/72 oraz art. 19 ust. 2 rozporządzenia nr 987/2009 należy interpretować w ten sposób, że zaświadczenie E 101, wydane przez właściwą instytucję państwa członkowskiego na podstawie art. 14 pkt 1 lit. a) lub art. 14 pkt 2 lit. b) rozporządzenia nr 1408/71 pracownikom wykonującym swą działalność na terytorium innego państwa członkowskiego, oraz zaświadczenie A 1, wydane tym pracownikom przez tę instytucję na podstawie art. 12 ust. 1 lub art. 13 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004, jest wiążące dla sądów tego państwa członkowskiego zarówno w odniesieniu do kwestii związanych z zabezpieczeniem społecznym, jak i kwestii związanych z prawem pracy.

34 Z materiałów, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że pytanie to zostało zadane w kontekście postępowania karnego prowadzonego między innymi w związku z zarzutem niezgłoszonego zatrudnienia przeciwko pracodawcom, którzy w latach 2008–2012 korzystali na terytorium francuskim z usług pracowników, którym wystawiono zaświadczenia E 101 albo A 1, w zależności od przypadku z tytułu delegowania pracowników albo wykonywania pracy najemnej w dwóch lub w kilku państwach członkowskich, bez wcześniejszego złożenia właściwym organom francuskim deklaracji poprzedzającej zatrudnienie, czego wymagają przepisy francuskiego kodeksu pracy.

35 Sąd odsyłający dąży do ustalenia, jaki wpływ mają owe zaświadczenia na wspomniany obowiązek złożenia deklaracji poprzedzającej zatrudnienie, a tym samym, jaki jest wpływ tych zaświadczeń na stosowanie do zainteresowanych pracowników przepisów przyjmującego państwa członkowskiego w zakresie prawa pracy, przy czym owo pytanie opiera się na założeniu, że wspomniane zaświadczenia są ważne.

36 Na wstępie należy zauważyć, że z dniem 1 maja 2010 r. rozporządzenia nr 1408/71 i nr 574/72 zostały zastąpione odpowiednio rozporządzeniami nr 883/2004 i nr 987/2009, przy czym każde z tych rozporządzeń, jak słusznie wskazał sąd odsyłający, podlega zastosowaniu w sprawie rozpatrywanej

w postępowaniu głównym. Ponadto, przewidziane w rozporządzeniu nr 574/72 zaświadczenie E 101 zostało zastąpione przez przewidziane w rozporządzeniu nr 987/2009 zaświadczenie A 1, zaś przepisy dotyczące wystawiania zaświadczenia E 101, czyli w szczególności art. 11 ust. 1 lit. a) oraz art. 12a pkt 2 lit. a) i art. 12a pkt 4 lit. a) rozporządzenia nr 574/72, zostały częściowo zastąpione przez art. 19 ust. 2 rozporządzenia nr 987/2009, który reguluje wydawania zaświadczenia A 1. Dodatkowo art. 14 pkt 1 lit. a) oraz art. 14 pkt 2 lit. b) rozporządzenia nr 1408/71 zostały w istocie zastąpione odpowiednio przez art. 12 ust. 1 oraz art. 13 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004.

37 Należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału zaświadczenia E 101 i A 1 – podobnie jak przepisy materialne zawarte w art. 14 pkt 1 lit. a) i art. 14 pkt 2 lit. b) rozporządzenia nr 1408/71 oraz w art. 12 ust. 1 i art. 13 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004 – mają na celu ułatwienie swobodnego przepływu pracowników i swobodnego świadczenia usług (zob. podobnie wyrok z dnia 6 lutego 2018 r., Altun i in., C-359/16, EU:C:2018:63, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo).

38 Owe zaświadczenia wystawiane są na standardowym formularzu wydawanym, w zależności od przypadku, na podstawie tytułu III rozporządzenia nr 574/72 albo tytułu II rozporządzenia nr 987/2009, przez organ wyznaczony przez właściwe władze państwa członkowskiego, którego ustawodawstwo w zakresie zabezpieczenia społecznego znajduje zastosowanie, w celu „poświadczenia", w szczególności zgodnie z brzmieniem art. 11 ust. 1 lit. a), art. 12a pkt 2 lit. a) oraz art. 12a pkt 4 lit. a) rozporządzenia nr 574/72, a także art. 19 ust. 2 rozporządzenia nr 987/2009, że pracownicy znajdujący się w jednej z sytuacji przewidzianych w stosownych przepisach tytułu II rozporządzeń nr 1408/71 i nr 987/2009 podlegają prawu wspomnianego państwa członkowskiego (zob. podobnie wyrok z dnia 9 września 2015 r., X i van Dijk, C-72/14 i C-197/14, EU:C:2015:564, pkt 38).

39 W ten sposób, z uwagi na zasadę, zgodnie z którą pracownicy są ubezpieczeni wyłącznie w jednym systemie zabezpieczenia społecznego, zaświadczenie to siłą rzeczy wyklucza możliwość stosowania systemu innego państwa członkowskiego (zob. podobnie wyrok z dnia 6 lutego 2018 r., Altun i in., C-359/16, EU:C:2018:63, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo).

40 Na gruncie zasady lojalnej współpracy, ustanowionej w art. 4 ust. 3 TUE, która – z uwagi na to, że zaświadczenia E 101 i A 1 wprowadzają domniemanie prawidłowości przynależności zainteresowanego pracownika do systemu zabezpieczenia społecznego państwa członkowskiego, którego właściwy organ je wydał – przekłada się na zasadę wzajemnego zaufania, owe zaświadczenia co do zasady wiążą właściwą instytucję i sądy państwa członkowskiego, w którym ów pracownik wykonuje pracę (zob. podobnie wyroki: z dnia 6 lutego 2018 r., Altun i in., C-359/16, EU:C:2018:63, pkt 37–40; a także z dnia 6 września 2018 r., Alpenrind i in., C-527/16, EU:C:2018:669, pkt 47).

41 Stąd też – o ile owe zaświadczenia nie zostały cofnięte albo uznane za nieważne – właściwa instytucja państwa członkowskiego, w którym pracownik wykonuje pracę, winna uwzględniać okoliczność, że ów pracownik podlega ustawodawstwu z zakresu zabezpieczenia społecznego państwa, w którym właściwa instytucja wydała te zaświadczenia, a w rezultacie nie może ona wymagać, aby ów pracownik był ubezpieczony w jej systemie zabezpieczenia społecznego (zob. podobnie wyrok z dnia 6 lutego 2018 r., Altun i in., C-359/16, EU:C:2018:63, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo).

42 Zgodnie z orzecznictwem Trybunału jest tak nawet w sytuacji, w której zostanie stwierdzone, że warunki zatrudnienia pracownika w sposób oczywisty nie wchodziły w zakres stosowania przepisów tytułu II rozporządzeń nr 1408/71 i nr 883/2004 (zob. podobnie wyrok z dnia 27 kwietnia 2017 r., A-Rosa Flussschiff, C-620/15, EU:C:2017:309, pkt 61).

43 Jak słusznie wskazuje sąd odsyłający, sąd przyjmującego państwa członkowskiego może odmówić uwzględnienia zaświadczeń E 101 tylko w razie spełnienia dwóch kumulatywnych przesłanek, a mianowicie po pierwsze, że instytucja, która wydała owe zaświadczenia, nie dokonała, na wniosek właściwej instytucji tego państwa członkowskiego, ponownego rozpatrzenia zasadności wydania tych zaświadczeń w świetle dowodów przedstawionych jej przez tę instytucję, oraz w rozsądnym terminie

nie podjęła działań dotyczących tego wniosku, w danym wypadku unieważniając albo cofając te zaświadczenia, a po drugie, że owe dowody pozwoliły mu ustalić, z poszanowaniem gwarancji prawa do rzetelnego procesu sądowego, że wspomniane zaświadczenia zostały uzyskane lub powołano się na nie w sposób noszący znamiona oszustwa (wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., CRPNPAC i Vueling Airlines, C-370/17 i C-37/18, EU:C:2020:260, pkt 78).

44 Z powyższego wynika jednak, że chociaż zaświadczenia E 101 i A 1 są wiążące, ich skutek jest ograniczony tylko do obowiązków, które nakładają krajowe przepisy z zakresu zabezpieczenia społecznego objęte koordynacją na gruncie rozporządzeń nr 1408/71 i nr 883/2004 (zob. podobnie wyroki: z dnia 4 października 1991 r., De Paep, C-196/90, EU:C:1991:381, pkt 12; z dnia 9 września 2015 r., X i van Dijk, C-72/14 i C-197/14, EU:C:2015:564, pkt 39).

45 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 1 lit. j) rozporządzenia nr 1408/71 i art. 1 lit. l) rozporządzenia nr 883/2004 pojęcie „ustawodawstwa” dla celów stosowania tych rozporządzeń obejmuje przepisy państw członkowskich dotyczące działów i systemów zabezpieczenia społecznego wymienionych, odpowiednio, w art. 4 ust. 1 i 2 rozporządzenia nr 1408/71 i w art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004.

46 Z orzecznictwa Trybunału wynika ponadto, że rozstrzygającą okolicznością do celów stosowania tych rozporządzeń jest bezpośredni i wystarczająco istotny związek danego świadczenia z krajowymi przepisami regulującymi owe działy i systemy zabezpieczenia społecznego (zob. podobnie wyroki: z dnia 26 lutego 2015 r., de Ruyter, C-623/13, EU:C:2015:123, pkt 23; z dnia 23 stycznia 2019 r., Zyla, C-272/17, EU:C:2019:49, pkt 30).

47 Wynika stąd, że zaświadczenia E 101 i A 1 wydane przez właściwą instytucję państwa członkowskiego wiążą właściwą instytucję i sądy przyjmującego państwa członkowskiego wyłącznie wtedy, gdy poświadczają, że w sprawach z zakresu zabezpieczenia społecznego dany pracownik podlega ustawodawstwu pierwszego państwa członkowskiego na potrzeby uzyskania świadczeń bezpośrednio związanych z jednym z działów lub systemów wymienionych w art. 4 ust. 1 i 2 rozporządzenia nr 1408/71, jak również w art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004.

48 Owe zaświadczenia nie są wobec tego wiążące w odniesieniu do obowiązków, które przepisy prawa krajowego nakładają w innych dziedzinach niż związane z zabezpieczeniem społecznym w rozumieniu tych rozporządzeń, takich jak w szczególności obowiązki związane ze stosunkiem pracy między pracodawcą a pracownikiem, do których należą między innymi obowiązki dotyczące warunków zatrudniania tych pracowników i warunków ich pracy (zob. podobnie wyrok z dnia 4 października 1991 r., De Paep, C-196/90, EU:C:1991:381, pkt 13).

49 Jeśli chodzi o charakter i treść deklaracji poprzedzającej zatrudnienie, której złożenia wymagają władze francuskie na gruncie przepisów francuskiego kodeksu pracy, a który to wymóg stanowi centralne zagadnienie w sporze rozpatrywanym w postępowaniu głównym, należy zauważyć, że zdaniem skarżących w postępowaniu głównym, mimo formalnego umieszczenia obowiązku składania takiej deklaracji w tym kodeksie, owa deklaracja służy możliwości skontrolowania, czy dany pracownik jest ubezpieczony w którymkolwiek z działów systemu zabezpieczenia społecznego, a w rezultacie, zapewnienia opłacania składek na ubezpieczenie społeczne we Francji. Wspomniana deklaracja musi być bowiem złożona przez pracodawcę do instytucji zabezpieczenia społecznego, stając się tym samym środkiem kontroli przestrzegania krajowych przepisów z zakresu zabezpieczenia społecznego w celu zwalczania zjawiska nielegalnej pracy.

50 Rząd francuski wyjaśnia z kolei, że deklaracja poprzedzająca zatrudnienie pozwala na uproszczenie procedur administracyjnych, gdyż pracodawca może jedną czynnością dopełnić szeregu formalności, z których wprawdzie niektóre dotyczą zabezpieczenia społecznego, lecz w żaden sposób nie prowadzą do ubezpieczenia pracownika we francuskim systemie ubezpieczeń społecznych. Dzięki dostarczeniu właściwym organom wszystkich stosownych informacji dotyczących przyszłego stosunku umownego

między pracodawcą a pracownikiem przedmiotowa deklaracja pozwala w szczególności na zapewnienie przestrzegania warunków zatrudnienia i pracy ustanowionych przez przepisy krajowe w dziedzinie prawa pracy w sytuacji, gdy pracownik, jak w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym, nie znajduje się w sytuacji delegowania w rozumieniu tych przepisów, lecz jest zatrudniony jako pracownik we Francji. Tym samym niniejszy spór nie dotyczy zapłaty składek na ubezpieczenie społeczne w tym państwie członkowskim, lecz przestrzegania przez skarżących w postępowaniu głównym ogółu francuskich przepisów prawa pracy.

51 Należy przypomnieć, że art. 267 TFUE nie upoważnia Trybunału do stosowania przepisów prawa Unii w określonej sprawie, lecz wyłącznie do orzekania w kwestii wykładni traktatów oraz aktów przyjętych przez instytucje Unii [zob. w szczególności wyrok z dnia 19 listopada 2019 r., A.K. i in. (Niezależność izby dyscyplinarnej sądu najwyższego), C-585/18, C-624/18 i C-625/18, EU:C:2019:982, pkt 132 i przytoczone tam orzecznictwo].

52 Do Trybunału nie należy zatem ustalenie okoliczności faktycznych leżących u podstaw sporu rozpatrywanego w postępowaniu głównym oraz wyciągnięcie z nich konsekwencji dla orzeczenia, które ma wydać sąd odsyłający, ani interpretacja krajowych przepisów ustawowych lub wykonawczych (zob. podobnie wyrok z dnia 16 października 2019 r., Glencore Agriculture Hungary, C-189/18, EU:C:2019:861, pkt 30, 31).

53 W konsekwencji to do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy jedynym celem przewidzianego we francuskim kodeksie pracy obowiązku złożenia deklaracji poprzedzającej zatrudnienie jest zapewnienie, aby zainteresowani pracownicy byli objęci którymkolwiek z działów systemu zabezpieczenia społecznego, a tym samym tylko zapewnienie przestrzegania stosownych przepisów w tym zakresie, w którym to przypadku wydane przez instytucję wydającą zaświadczenia E 101 i A 1 stałyby co do zasady na przeszkodzie takiemu obowiązkowi, czy też, alternatywnie, obowiązek ten ma również na celu zapewnienie, przynajmniej częściowo, skuteczności kontroli przeprowadzanych przez właściwe organy krajowe w celu zapewnienia przestrzegania warunków zatrudnienia i pracy przewidzianych w prawie pracy, w którym to przypadku owe zaświadczenia nie będą miały żadnego wpływu na ten obowiązek, przy założeniu, że ów obowiązek w żadnym wypadku nie może prowadzić do ubezpieczenia zainteresowanych pracowników w którymkolwiek z działów systemu zabezpieczenia społecznego.

54 W świetle wszystkich powyższych rozważań na zadane pytanie należy udzielić następującej odpowiedzi: art. 11 ust. 1 lit. a), art. 12a pkt 2 lit. a) i art. 12a pkt 4 lit. a) rozporządzenia nr 574/72 oraz art. 19 ust. 2 rozporządzenia nr 987/2009 należy interpretować w ten sposób, że zaświadczenie E 101, wydane przez właściwą instytucję państwa członkowskiego na podstawie art. 14 pkt 1 lit. a) lub art. 14 pkt 2 lit. b) rozporządzenia nr 1408/71 pracownikom wykonującym swą działalność na terytorium innego państwa członkowskiego, oraz zaświadczenie A 1 wydane tym pracownikom przez tę instytucję na podstawie art. 12 ust. 1 lub art. 13 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004, jest wiążące dla sądów tego państwa członkowskiego wyłącznie w odniesieniu do kwestii związanych z zabezpieczeniem społecznym.

W przedmiocie kosztów

55 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (piąta izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 11 ust. 1 lit. a), art. 12a pkt 2 lit. a) i art. 12a pkt 4 lit. a) rozporządzenia Rady (EWG) nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r. w sprawie wykonywania rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, w brzmieniu zmienionym i uaktualnionym rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r., zmienionego rozporządzeniem (WE) nr 647/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 kwietnia 2005 r., oraz art. 19 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącego wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego należy interpretować w ten sposób, że zaświadczenie E 101, wydane przez właściwą instytucję państwa członkowskiego na podstawie art. 14 pkt 1 lit. a) lub art. 14 pkt 2 lit. b) rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych i ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, w brzmieniu zmienionym i uaktualnionym rozporządzeniem nr 118/97, zmienionego rozporządzeniem Rady (WE) nr 1606/98 z dnia 29 czerwca 1998 r., pracownikom wykonujących swą działalność na terytorium innego państwa członkowskiego, oraz zaświadczenie A 1, wydane tym pracownikom przez tę instytucję na podstawie art. 12 ust. 1 lub art. 13 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 883/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, zmienionego przez rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 465/2012 z dnia 22 maja 2012 r., jest wiążące dla sądów tego państwa członkowskiego wyłącznie w odniesieniu do kwestii związanych z zabezpieczeniem społecznym.

Podpisy